

Anmeldelser og litteraturnyt

ved arkivar, cand.mag. *Dorrit Andersen*, arkivar, cand.mag. *Hans Chr. Bjerg*, biblioteksassistent *Jens Byrith*, lektor, mag.art. *Lars Dybdahl*, rigsarkivar, dr.phil. *Vagn Dybdahl*, dr. jur. *Inger Dübeck*, arkivar, mag.art. *Henrik Fode*, arkivar, cand.mag. *Ib Gejl*, universitetslektor, mag.art. Sv. *E. Green-Pedersen*, arkivar, mag.art. *Chr. R. Jansen*, universitetslektor, dr.phil. *Bent Jensen*, professor, dr.oecon. *Hans Chr. Johansen*, universitetslektor, cand.mag. *P. C. Willemoes Jørgensen*, professor, dr. theol. *P. G. Lindhardt*, dr.phil. *Erna Lorenzen*, universitetslektor, cand.mag. *Jens Chr. Manniche*, cand.mag. *Flemming Mikelsen*, universitetslektor, cand.phil. *Erik Strange Petersen*, dr.phil. *Viggo Sjøqvist*, dr.phil. *Helge Søgaard*, universitetslektor, cand.mag. *Axel Kjær Sørensen*, universitetslektor, cand. scient.pol. *Carsten Lehmann Sørensen* og arkivar, cand.mag. *Paul G. Ørberg*.

Dansk biografisk leksikon 1-16. Tredie udgave under redaktion af Sv. Cedergreen Bech (Gyldendal, 1979). Indb. i grøn hellærred 485,00 kr. pr. bd., i vælskbind 650,00 kr. pr. bd. Bind I-III, Abbestée – Dolmer. Ca. 630 sider.

Så kom de første bind af den længe savnede 3. udgave af Dansk Biografisk Leksikon, redigeret af Sven Cedergreen Bech. Værket er en revideret ajourføring af Povl Engelstoft og Svend Dahl, Dansk Biografisk Leksikon I-XXVII, der kom i årene 1933-44. Det var igen en revideret udgave af C. F. Brickas 19 bind store leksikon, der udsendtes 1887-1905. For fuldstændighedens skyld må det nævnes, at der mellem 1. og 2. udgave af DBL udsendtes et mere kortfattet 3 binds leksikon, Dansk Biografisk Håndleksikon, 1920-26. Det adskilte sig fra de to store udgaver bl. a. ved at lægge hovedvægten på personer fra 1800- og 1900-tallet samt ved, at det praktiske

livs-mænd og kvinder skulle stilles lige med litteraturens og kunstens. Det nye værks grundlag går således tilbage til sidste trediedel af forrige århundrede, og kontinuiteten er tydelig. Op mod halvdelen af navnene i den nye udgave vil være gengangere af navnene fra Brickas, mens der er planlagt nyoptagelser i et omfang af ca. 2.600 af værkets i alt ca. 12.000 navne, d.v.s. at ca. 20% af de biograferede vil være nye. Der er dog udgået en del navne i forhold til den ældre udgave, godt 1.600.

Den nye udgave er planlagt til 16 bind; udgivelsen skal kun strække sig over 5 år fra 1979, og dermed afsluttes allerede i 1984. Herefter håber redaktionen at kunne lave et samlet register til alle udgaverne for at skabe en samlet indgang til henimod 20.000 biografier.

Værkets tidsramme er ca. 800-1965, det sidste årstal forstået således, at den biograferedes indsats skal have manifesteret sig over en årrække, og det betyder i praksis, at personer født senere

end 1940 kun sjældent vil kunne finde optagelse.

Værkets geografiske område er det egentlige Danmark, dog sådan, at også udlændinge, der har virket her vil kunne optages, ligesom der også kan optages danske, der har haft et hovedvirke i udlandet. Væsentligt er det at notere, at redaktionen har tilstræbt en kraftig udvidelse af færøske og grønlandske navne.

Det er som nævnt en imponerende fart, værket skal udgives med. Svensk Biografisk Leksikon blev påbegyndt i 1918 og er nu kommet til bogstavet L, og der er tilsvarende eksempler fra Europa. Netop for at undgå, at færdige biografier skal ligge hos redaktionen og blive uaktuelle og delvis forældede, udsendes Schleswig-Holsteinisches Biographisches Lexikon, der startede i 1970, i bind på ca. 300 sider, hvor de enkelte bind udsendes uden hensyn til en endelig alfabetisering. De enkelte bind er dog alfabetisk opstillede, men princippet er, at et akkumulerende register skal knytte værket sammen. Dog er det tilstræbt af redaktionen, at familiegupper bringes i samme bind.

For en moderne bruger er der næppe tvivl om, at den lykkeligste løsning er den danske model: En hurtig udsendelse af hele værket, men det kræver til gengæld et stort forfatterpanel og en fast redaktion.

Det vanskeligste ved et værk af denne karakter er naturligvis udvælgelseskriteriet. Det lille Håndleksikon lagde bevidst nogle principper frem, der brød med Bricka. Redaktionen var nemlig opmærksom på, at bl.a. erhvervslivets personligheder ikke skabte sig tilsvarende monumenter som åndens arbejdere, og at de derfor let kunne blive underrepræsenteret. I 2. udgave af DBL var betingelsen for optagelse i almindelighed en vis betydning på et eller andet område af interesse for

en bredere almenhed, og som i Håndleksikonet skulle det praktiske erhvervs folk have en rigere repræsentation. Endelig skulle der optages flere lokalt virkende personligheder.

De enkelte professioner kan naturligvis ikke umiddelbart sammenlignes, hvorfor det har været nødvendigt at opstille særlige krav og normer til de enkelte hovedgrupper. Men et særligt problem er det at prioritere disse hovedgrupper mod hinanden. En undersøgelse af DBL's 2. udgaves første 16 bind efter nedenstående grove hovedgrupper viser problemet:

1. Administration	13,5%
2. Erhverv	10,4%
3. Humaniora	22,4%
4. Kommunikation	0,5%
5. Kulturformidling	8,4%
6. Kunst	15,4%
7. Naturvidenskab	9,5%
8. Organisation	4,0%
9. Sport	0,3%
10. Teknik	2,1%
11. Uden for Danmark	4,6%
12. Værn	8,4%

Det fremgår, at gruppen »humaniora« optager næsten hver fjerde af værkets sider, og medregnes »kunst« og »kulturformidling«, er næsten halvdelen af værkets sider optaget, mens gruppen »erhverv« ikke har en vægt i værket som i virkelighedens verden. – Nævnes bør det også, at kun ca. 4% af navnene i 2. udgave var kvinder, mens denne andel forsøges forhøjet til 7-8% i den nye. Her vil redaktionen bevidst anvende en »lavere« præstationstærskel, bl. a. fordi det ikke mindst tidligere var væsentligt sværere for en kvinde at hæve sig ud af anonymiteten. Sådanne »lavere tærskler« kunne man også ønske anvendt på personligheder fra provinsen. I et købstadssamfund har en lokal matador ofte spillet en særdeles afgørende rolle og forbundet mange po-

ster: organisatorisk, politisk m.m. Men set med hovedstadens øjne vil han på trods af dette være mindre fremtrædende.

I de ældre udgaver var der en stærk repræsentation af præster, officerer og litterater, men bevidst søger den nye udgave at opprioritere nye grupper, så værket tættere spejler det moderne samfund. Det indebærer, at sportsmænd, på trods af en almindeligvis meget kort, men hektisk karriere, optages. Synspunktet indebærer også, at erhvervslivet må stærkere repræsenteres, men her møder den biograferende den vanskelighed, at en erhvervsmands indsats ofte kan være i det skjulte, eller at et kendt navn viser sig blot at være en fællesnævner for et godt fungerende virksomhedsteam. Bag ham står måske de virkelige rådgivere og idemæssige fornyere i form af advokater, revisorer eller måske reklamefolk. Det er sådanne forhold, der forklarer, at mange af de første binds erhvervsbiografier får tendens til at rumme et virksomhedsportræt, knyttet til en person. Løsningen må dog siges at være rimelig set fra forfatterens side, da det jo næppe er en slagteridirektørs fortjeneste alene, at slagterier i stort tal fusionerede i 1960'erne og 1970'erne, men snarere det upræcise »tidens kræfter«, som han netop tilfældigvis stod i spidsen for.

Læseren må også være opmærksom på, at nogle personer tegnes for stærkt bl.a. på grund af massemediernes, hvis persondyrkelse i virkeligheden er udtryk for en proportionsforvrængning.

En række forfattere har været opmærksomme på massemediernes betydning, ikke mindst TV's. Det kommer bl.a. til udtryk i politikerportræterne. Det siges således om politimesteren og venstrepolitikerens Vagn Bro, at han gerne promenerede i midtergangen i folketinget med vest og guldkæ-

de, når der var TV-transmission, og om tidligere finansminister Anders Andersen noteres hans lidt mutte og interessehævdende saglighed på TV-skærmen.

Det er endnu for tidligt at se, hvordan redaktionen har tilrettelagt værkets periodisering, men hovedvægten synes umiddelbart at være lagt på det 19. og 20. århundrede. Et af formålene med udeladelser af biografier fra den ældre udgave var netop også at skaffe yderligere plads til nyoptagelser.

Ved en gennembladning fremgår det straks, at biografierne er stærkt forskellige – og det er vel netop dette, der giver denne type værker deres læserappel i modsætning til diverse »stater« eller branchefortegnelser. Forskellen i biografierne skyldes ikke mindst det store forfatterpanel, op mod 350, samt at afstanden mellem forfatter og biograferet ofte er meget forskelligartet. Påfaldende mange forfattere er således kun noteret for en enkelt biografi, mens en del forfattere til gengæld har lavet mange. Det efterlader et indtryk af, at redaktionen i en række tilfælde bevidst har søgt at finde forfattere med særlig sagkundskab, mens – vel især yngre medarbejdere – har haft sværere ved at sige nej, og vel næppe har kunnet indtage en eksklusiv holdning, sådan som de allerede etablerede navne. Resultatet er, at nogle af de unge medarbejdere synes at have overtaget, hvad der måske kan kaldes »restbunker«.

Et nyt træk i forhold til de ældre udgaver er en forfatteroversigt i hvert bind. Den giver et bredt indtryk af forfatterpanelet: højskolefolk, politikere, historikere, pressefolk, læger m.m. Den omfattende liste efterlader trods alt det indtryk, at oplagte forfatternavne glimrer ved deres fravær, ligesom politikere vel nok i højere grad burde have været inddraget – og ikke mindst

savnes en lang række universitetsfolk.

En del af biografierne er nøgterne, factopregnende, mens andre er præget af stærk indlevelse og tæt personkendskab og dermed dybtfølt varme. Som eksempel herpå kan nævnes afdøde højskoleforstander J. Th. Arnfreds portræt af kollegaen Jørgine Abildgård eller Roar Skovmands portræt af Arnfred. Mere sterile portrætter er knyttet til endnu levende personer, hvor takt og diskretion kræver sit. Her ses imidlertid også eksempler på biografier, der på det nærmeste har »blå bog« karakter – og kan der ikke siges mere, ja, så hører de vel næppe hjemme i denne sammenhæng, men burde i stedet have ventet på optagelse i en evt. senere udgave.

Længden på de enkelte biografier er stærkt forskellig, men der er vel nok en tendens til, at forfattere, teaterfolk og andre offentligt kendte personer fylder vel rigeligt. I en række tilfælde burde redaktionen have strammet op, da det næppe er nødvendigt at karakterisere en balletdansers optræden i samtlige karrierens stykker, og det samme gælder naturligvis om forfatterens værker, der ikke alle her nødvendigvis skal karakteriseres, da litteraturlisterne jo viser vej til speciallitteraturen.

Hovedlinien i biografiernes disposition er fastholdt fra de ældre udgaver. Der indledes med et hoved med biografiske oplysninger, der hviler på redaktionens ansvar. Dernæst følger personskildringen, der afsluttes af litteraturhenvisninger, som kan være efterfulgt af evt. henvisninger til biografier i Ordenskapitlet. (Materiale, som forfatterne kun undtagelsesvis har kunnet konsultere).

Det biografiske skema er som nævnt overtaget fra forgængerne, men det er retskrivningen samt tegnsætning ikke. Der anvendes pausekomma, der ikke altid virker lige behageligt på læseren.

(Men det er på redaktionens ansvar, som det står i forfattervejledningen). Påfaldende er det også, at brug af store bogstaver er søgt reduceret til et minimum. Ved sammensatte egennavne staves almindeligvis kun det første med stort, selv om man i dagligdagen aldrig ville se Den danske bank eller Kongens nytorv stavet på denne måde, ligesom krige, politiske partier, især ældre, samt andre historiske begreber på det nærmeste forvandles til ukendelighed efter princippet med de små bogstaver.

Den nye udgave fremtræder tospaltet i modsætning til den ældre udgave og i en noget mindre – og vel nok mindre læservenlig sats. Anføres bør det også, at de ret svære bind har en alt for lille margin. Desværre er der ikke blevet plads – eller råd – til portrætter, sådan som det spredt ses i andre tilsvarende moderne værker, og som det var tilfældet i Biografisk Håndlexikon.

Der optræder 3 typer af biografier: Nyskrivninger, såkaldte stjernerevisioner samt revisioner, der har et sådant omfang, at det gamle forfatternavn sættes i parentes efter den reviderende forfatters fulde navn. Sidstnævnte oplyser læseren om, at han står over for en ældre biografi, der har undergået en stærkere revision. Hvor kraftig kan kun ses ved at konsultere den ældre udgave, men givet er det, at biografien ofte så vel sprogligt som indholdsmæssigt er strammet stærkt op. Ikke mindst denne gruppe revisioner må få læseren til at overveje, om det nye leksikons anlæg har været rigtigt. Man kunne nok spørge sig selv, om det ikke havde været rimeligere, i stedet for en 3. revideret udgave, at have anlagt et helt nyt leksikon, der så kunne være gået tættere på vor egen samtid og derved fået plads til et bredere persongalleri. Det kan nok betragtes som urimeligt at bruge pengemidler og energi på bio-

grafier, der allerede foreligger trykt. Når dette er sagt, skal der alligevel rettes en tak til såvel forlag, der herved afhjælper et stærkt følt savn som til redaktør, der dristigt har givet sig i kast med en særdeles problemsfyldt udgivelse.

Henrik Fode

Danmarks Kirker. Århus Amt. 3. bd,
Ved Vibeke Michelsen og Kjeld de
Fine Licht. (G. E. Gads Forlag,
1976 [-1979]. 288 s.

Bindet behandler Frue kirke i Århus, der på mange måder er mere interessant end domkirken, fordi den gemmer betydelige rester af byens ældste kirke, hvis man kan se bort fra den Trefoldigheds kirke, der kun er omtalt i Roskildekrøniken. Den ældste kirke er opført i sidste trediedel af det 11. århundrede, og af den er bevaret den genopbyggede krypt og dele af nordre mur af skibet, og det er ikke usandsynligt, at den har haft et vesttårn. Den blev stiftets domkirke og var indviet til Sct. Nicolaus, og med god grund formodes det, at dens forbillede er fra Rhin-egnene. Desværre er der endnu mange uløste spørgsmål omkring den, da C. G. Schultz døde, inden han kunne give en redegørelse for sine iagttagelser ved udgravningen.

Med opførelsen af den nuværende domkirke blev Sct. Nicolai kirke overflødig og blev overladt til dominikanerne, i hvis kloster den indgik som den sydlige fløj. Den blev grundig ombygget, først med et nyt kor i sidste halvdel af det 13. århundrede, senere med et nyt skib, der siden blev forsynet med et sideskib på sydsiden, og endelig rejstes et tårn ved østgavlen, som efter reformationen blev forhøjet.

Både Frue kirke og domkirken er skildret af K. de Fine Licht og Vibeke

Michelsen, og der er en vis sammenhæng i udstyret af de to kirker. Da domkirken ved middelalderens slutning havde fået sin nye altertavle, måtte også dominikanerne have deres, der kom fra tidens bedste værksted, Claus Bergs, og selv om den ikke kan dateres til et bestemt år, er det sikkert, at den må være opstillet engang i 1520'erne; formodentlig på en tid, da den reformatoriske bevægelse allerede var i gang andre steder, og den står derfor som et vidnesbyrd om, at byen stod uden for tidens bevægelser. Den gamle tro levede i Århus, og først 1529 opgav sortebrødrene deres kloster. Nutiden må være taknemmelig for, at de nåede at få altertavlen frem, og at den lutherske kirke beholdt den. Derimod skiftede kirken navn ved reformationen og kom til at hedde Frue kirke, men det er ikke lykkedes at give en tilfredsstillende forklaring på denne ændring. Endnu 1541 kaldes kirken med sit gamle navn. Den blev nu borgerskabets kirke, og da domkirken 1588 fik sin enestående prædikestol, måtte også Frue kirke have en ny. Den kom 10 år senere, men kan ikke måle sig med domkirkens i kvalitet. I stedet for sidealtre blev kirken fyldt med epitafier, der sammen med gravstenene giver et meget velkomment bidrag til personalhistorien og kunsthistorien, da mange af mindesmærkerne er udført af lokale folk. De to forfatteres skildring er både arkitekturhistorisk og topografisk af høj værdi.

Man følger med tryghed deres redegørelse, kun kan det bemærkes, at der er en besynderlig usikkerhed i oversættelsen af indskrifterne på latin, men da teksterne også bringes, hvor de anvender dette sprog, bliver det ikke af betydning. Som kirken nu står med rester af den bygning, der går tilbage til den tid, da Danmark fik sin inddeling i stifter, dernæst med den senere ombyg-